

ispravan, »otvaraju paljbu« na Boga našega uma i smjelo tvrde da se ne smije vjerovati u Boga do kojeg dolazimo pojmovnim zaključivanjem. U tome je njihova pogreška. A i s naše se strane osjeća da ni naš Bog do kojeg dolazimo našim umom, ne trpi sliku njihovog apsolutnog predloška. Da se izbjegne takav neopravdan postupak, treba se priznati autonomija raznih spoznajnih pristupa k Bogu, kojima se *sub respectu materiali* dolazi do istog Boga, a *sub respectu formali* do različitog aspekta istoga. Inače ćemo »umirati« u izolaciji od suvremenih filozofija umjesto da se njima, koliko je moguće, razborito kritički »obogatimo«, iako nas suvremeni filozofi kao zastupnike čistog uma optužuju da smo Boga svojim logicizmom »ukočili i željezom okovali«. Iako je ovaj prijedlog vrlo čedan, ipak je plodonosan i pod tim vidikom preporučljiv i bilo bi mi drago kada bi pod našim podnebljem saživio kao naš prinos širem krugu filozofa. Da se pak do toga dođe, trebamo se svi držati načela: nijedan naš dobar dokaz za Božju opstojnost ne pruža neposredan uvid u nju. Taj nas uvid čeka u vječnosti. Iz toga slijedi da nam nijedan dokaz za Božju opstojnost bilo koje vrste ne pruža prinudnu evidenciju (*evidentiam constringentem*), nego nam pruža samo dostatnu evidenciju (*evidentiam sufficientem*) i konačno da je zbog toga prihvaćanje Božje opstojnosti na temelju bilo kojeg dokaza uvijek slobodan čin, dakako odgovoran i sudbonosan. I u tom smislu metafizika je slobodna znanost. Usput kazano, radi veće jasnoće bolji bi bio izraz »vjera na temelju objave«, nego »nadnaravna vjera«, jer postoji i »filozofska vjera«.

Konačno jedna primjedba s obzirom na lakše shvaćanje Boga kao »bića od sebe«, kao »bitka od sebe« (a se). Nema mo naima ništa što bi nam pomoglo sebi predstaviti ono što taj pojam izriče. Mislim da bi olakšanje shvaćanja »bitka od sebe« pridonio sljedeći put: ja sam i svaki je od nas *moguć*. Od kada sam moguć?

Od vječnosti. Kako dugo sam bio u mogućnosti? Sve dok se nisam pojavio u ovom svijetu u jednom času *sukcesivnog* tijeka vremena. Pošto dokažemo Božju opstojnost kao opstojnost nužnog bitka, s pravom govorimo da je i nužni bitak, koji je od sebe, *moguć*. Od kada? Od vječnosti, i to *simultano* sa svojom mogućnošću. Stoga kao što nam je *mogućnost* bitka od sebe, njezina vječnost i ono njezino »ni od koga« nego »od sebe« donekle shvatljiva, tako nam je i sam bitak od sebe u *simultanom* sklopu s njom donekle shvatljiv. Naglasak je na potpunoj istovjetnosti mogućnosti bitka od sebe i samog bitka od sebe.

S tih nekoliko primjedbi htjeli smo skromno pridonijeti bogatstvu autorove knjige, na kojoj mu čestitamo. Apstrahirajući od tih i takvih primjedbi, autor je dao produbljen i raznolik uvid u problematiku Boga religijā.

Rudolf BRAJČIĆ

Marijan STEINER (ur.), *Religijske teme u glazbi*. Zbornik radova međunarodnog simpozija održanog u Zagrebu 15. prosinca 2001. godine, FTI, Zagreb 2003., 233 str.

Oduvijek je čovjek u glazbi naslućivao neku drugu, dublju dimenziju. Kroz nju je i sam sebe želio dublje upoznati i spoznati. Može se zato reći da glazba prije svega čovjeku pomaže da ne zaboravi i ne zatomi u sebi zametke religioznosti, ili onoga iskustva koje nazivamo religioznim.

Upravo je o ovome riječ u Zborniku radova s međunarodnoga simpozija održanog u Zagrebu 15. prosinca 2001. godine na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove. Urednik Zbornika i organizator simpozija prof. dr. sc. Marijan Steiner uspio je okupiti vrsne poznavatelje glazbe koji su obradili domete i poveznice između religije i glazbe.

Čovjek je od početka bio fasciniran zvukom. No kako su njegova senzibil-

nost i duh pomalo, ali i kontinuirano i trajno, od prvotnih jednostavnih ritmova i zvukova unosili u glazbu sve više ljepote i poetičnosti, tako je i glazba sve više postajala ne samo izazov za čovjekovu senzibilnost nego na neki način izazov i upitnik za njegovu misao i njegov duh. U glazbi je čovjek od pamtivijeka naslutio neku dublju realnost ili barem izraz neke dublje realnosti. »Glazba je nedvojbeno, nakon religije«, piše u prvom članku naslovljenom »Glazba i religiozno iskustvo« akademik Ivan Supičić, »jedan on najviših zanosa duha. Kao što, na svojim vrhuncima, može iz religioznog iskustva proizlaziti, tako može i prema njemu voditi. Konvergenciju glazbenog i religioznog iskustva posvjedočili su mnogi skladatelji. Na svojim vrhuncima, glazba i religiozno iskustvo teže prema Uzvišenom« (str. 20).

Prof. dr. sc. Franz Karl Prassl iz Graza objašnjava kako su gregorijanski napjevi zapravo »zvučna teologija«. Riječ je o istraživanju glazbe molitvenim izričajem ili jezikom vjere, o čemu je u svojoj povijesti svjedočila crkvena liturgijska glazba. Liturgijskoj se glazbi ne nameće samo zahtjev istine nego i zahtjev estetike: pjevanje i tijek liturgije moraju po mogućnosti biti tehnički savršeni i udovoljavati najvišim umjetničkim zahtjevima. Upravo je to ostvario »gregorijanski koral« koji je u svojoj biti izražaj osobno doživljenog susreta s Bogom i prema tome izraz življene vjere. Pod naslovom »Očitovanje vjere jednostavnim napjevima glagoljaškog pjevanja« akademik Jerko Bezić dokazuje kako je glagoljaško pjevanje (koje se jasno razlikuje od staroslavenskoga crkvenoga pjevanja) izražavalo vjeru hrvatskoga naroda u liturgijskim napjevima na području Istre, na kvarnerskim otocima, u Hrvatskom primorju i u Dalmaciji.

Prikaz do danas nedovoljno poznatih ili potpuno nepoznatih liturgijsko-glazbenih kodeksa iz srednjovjeko-

vnih biskupija Osora i Cresa pod naslovom »Raritetni napjevi u čast lokalnih patrona — odabir i rekonstrukcija napjeva iz repertoara hrvatskih i talijanskih liturgijsko-glazbenih kodeksa« dala je dr. sc. Hana Breko.

Da je glazba bila sastavnica »preteče sociologije glazbe i teologa muzike« Juraja Križanića (str. 85) pokazuje u svojoj raspravi prof. dr. sc. Ivan Golub. »Dva prijenosa Svetoga Dujma — Kroz motrišta Julija Bajamontija« naslovljena je rasprava akademkinje Korraljke Kos. Prof. dr. sc. Edo Škulj sa Sveučilišta u Mariboru pokazuje teološku poruku poznatoga Haendlova oratorija »Mesija«.

O dijalektici »sakralno–profano u crkvenoj glazbi« piše pročelnik Instituta za crkvenu glazbu Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prof. mr. sc. Miroslav Martinić. O zagrebačkom trećem izdanju glazbenoga zbornika »Cithara octochorda« i franjevačkim pjevniciama iz 18. stoljeća piše prof. dr. sc. Izak Šprajlja.

Dr. sc. Vjera Katalinić istražuje značenje don Nikole Udine (Algarotti) za hrvatsku muzikologiju, a dr. sc. Gorana Doliner hrvatsku glazbenu historiografiju 19. stoljeća o »koralnim dijalektima«. O stvaralaštvu našega poznatoga kompozitora Rudolfa Matza na području sakralne glazbe piše Rozina Palić–Jelavić. Prof. dr. sc. Marijan Steiner piše o teologiji sakralne (kršćanske) glazbe.

U Zborniku je vidljivo kako glazba ima svoj početak u sakralnome. Sakralna pak glazba traga za cjelovitošću čovjeka. Tu cjelovitost ona ne pronalazi u sebi samoj nego tek u samonadilaženju. Zbornik je u tom smislu vrijedan prilog ukazu na istinu da je čovjek religiozno biće — biće Transcendencije.

Katarina KOPREK